

NUOREN KUNTOUTUSRAHAA SAAVAT OVAT USEIN MYÖS MUIDEN ETUUKSIEN JA SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUJEN SAAJIA

Kartoittava rekisteritutkimus Oulun väestössä vuonna 2018

Nuoren kuntoutusrahaa maksetaan opiskelun tai muun työelämään tähtäävän kuntoutuksen ajalta

Nuoren kuntoutusrahaa maksetaan 16–19-vuotiaille, joiden työ- tai opiskelukyky tai ammatin valitsemisen mahdollisuudet ovat olennaisesti heikentyneet ja joilla on tehostetun kuntoutuksen eli erityisten tukitoimien tarve. Nuoren kuntoutusrahan tavoitteena on varmistaa nuoren ammatillisen kuntoutumisen käynnistyminen ja toteutuminen, parantaa nuoren työllistymisedellytyksiä sekä turvata toimeentuloa. Etuutta maksetaan opiskelun tai muun työelämään tähtäävän kuntoutuksen ajalta (esim. työkokeilu tai -harjoittelu). Ammatillisen kuntoutuksen varmistamiseksi nuorelle on voitu maksaa kuntoutusrahaa 1.8.1999 alkaen (HE 87/1998, KRL 611/1991 5a §). Nuoren kuntoutusrahasta on 1.10.2005 alkaen säädetty laissa Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista (KKRL 566/2005 20 §).

Nuoren kuntoutusrahan saaminen edellyttää nuorelle kotikunnassa laadittua henkilökohtaista opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelmaa ja hakuvaiheessa lääkärinlausuntoa, josta käy ilmi, miten terveydentila vaikuttaa nuoren työkykyyn ja ammatinvalintaan. Alle 20-vuotiailla nuoren kuntoutusraha on ensisijainen etuus työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden. Nuoren kuntoutusrahan saaminen edellyttää, että nuori osallistuu suunniteltuun kuntoutukseen. Kela maksaa nuoren kuntoutusrahaa sen kuukauden loppuun, jolloin nuori täyttää 20 vuotta, tai siihen asti, kun opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelman mukainen tutkinto on suoritettu. Tästä syystä nuoren kuntoutusrahaa voivat vielä saada yli 20-vuotiaatkin nuoret. Vuoden 2017 alusta nuoren kuntoutusrahan vähimmäismäärää korotettiin takuueläkkeen tasolle (vuoden 2021 tasossa 837,59 €/kk). (Kela 2021a.)

Nuoren kuntoutusrahan saajien määrä on kasvanut viime vuosina. Saajamäärien kas-

vua on lisännyt erityisesti vuoden 2014 ammatillisen kuntoutuksen lainmuutos (HE 128/2013), jonka myötä työkyvyttömyyden uhka -kriteeri poistui ja kuntoutuksen myöntöedellytyksiin lisättiin opiskelukyvyyn heikkeneminen sekä kokonaistilanteen huomioon ottaminen (Partio 2019, Haavisto ym. 2021). Vuoden 2020 lopussa nuoren kuntoutusrahan saajia oli 12 382 (Kelasto 2021).

Sairausperusteet nuoren kuntoutusrahan saamiselle liittyvät yleisimmin mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöihin, synnynnäisiin epämuodostumiin ja kromosomipoikkeavuuksiin sekä hermoston sairauksiin. Vuoden 2020 lopussa nuoren kuntoutusrahaa saaneista noin 90 prosenttia sai etuutta mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi (ICD-10: F00–F99). Yleisimmät yksittäiset diagnoosit mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden sairauspuoryhmässä olivat masennustila, hyperkineettiset häiriöt (aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriöt, ADHD), lievä älyllinen kehitysvammaisuus ja laaja-alaiset kehityshäiriöt. Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöihin liittyvien sairauksien ohella nuoren kuntoutusrahan perusteena olivat usein myös synnynnäiset epämuodostumat ja kromosomipoikkeavuudet (esim. Downin oireyhtymä) ja hermoston sairaudet (esim. CP-oireyhtymä ja epilepsia). Nuoren kuntoutusrahaa saadaan myös muun muassa silmän ja korvan sairauksien ja tiettyjen lapsuus- ja nuoruusiässä ilmaantuvien tuki- ja liikuntaelinten sairauksien, kuten lastenreuman, perusteella. (Kelasto 2021.)

Nuorilla erilaiset psyykkisen kehityksen häiriöt sekä käytös- ja tunnehäiriöt, kuten aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriöt (ADHD), ovat lisääntyneet sairausperusteisten etuuksien, kuten työkyvyttömyys-, kuntoutus- ja vammaisetuuksien, perusteina. Tämä näkyy myös nuoren kuntoutusrahan sairausperusteissa. Nuoren kuntoutusrahan saamisen sairausperusteilla on merkitystä eri etuuksien saamisen yleisyydessä nuoren kuntoutusrahan päättymisen jälkeen, kuten työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisessä, joka on nuoren kuntoutusrahaa saaneilla vähentynyt aiempaan verrattuna (Koskenvuo ym. 2011, Haavisto ym. 2021).

Tutkimus- ja tilastotietoa on saatavilla nuoren kuntoutusrahan saajamäärien kehityksestä ja siitä, mitä nuorille rekisteritietojen perusteella tapahtuu nuoren kuntoutusrahan päättymisen jälkeen. Tutkimustietoa kuitenkin puuttuu siitä, mitä muita sosiaaliturvaetuksia ja sosiaali- ja terveystalvueluita nuoren kuntoutusrahan saajat ovat saaneet ja miten etuuksien ja palvelujen käyttö eroaa muista saman ikäisistä nuorista.

Tutkimuksen tavoite

Tässä esiteltävän tutkimuksen tavoitteena oli kuvata monipuolisen rekisteriaineiston avulla, mitä muita sosiaaliturvaetuksia ja sosiaali- ja terveystalvueluja nuoren kuntoutusrahaa saaneet olivat saaneet. Lisäksi tavoitteena oli tarkastella, miten nuoren kuntoutusrahaa saaneiden henkilöiden etuuksien ja palvelujen käyttö erosi muista saman ikäisistä nuorista. Aiempaa kattavampaan rekisteriaineistoon perustuva tutkimus tuotti uutta tietoa nuoren kuntoutusrahan saajista ja mahdollisesti myös laajemmin osatyökykyisten ja kuntoutusetuuksien tarpeessa olevien nuorten etuus- ja palvelutarpeista.

Yhteiskunnassa on laajasti tiedostettu monialaisesti palveluja tarvitsevien tunnistamisen tärkeys eri sektoreilla, kuten sosiaali- ja terveydenhuollossa, jonka asiakkaista noin kymmenelle prosentille kertyy 80 prosenttia kaikista sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käytön kustannuksista (Leskelä ym. 2013, Haula & Peltola 2020). Palvelutarpeiden tunnistamisesta ja yhteensovittamisesta on arvioitu olevan hyötyä erityisesti niille asiakkaille, jotka käyttävät paljon tai monialaisesti palveluja.

Palvelujen ja etuuksien yhteensovittaminen on yksi sosiaaliturvakomitean määrittämistä sosiaaliturvan keskeisistä haasteista. Yhteensovittamisen kehittämiseksi tarvitaan tutkimustietoja ja asiakassegmentointia, jossa väestöä ryhmitellään samankaltaisten palvelutarpeiden perusteella. (THL 2021, STM 2021.) Aiempaa monipuolisempi näkemys etuus- ja palvelukokonaisuuksista nuorilla, joiden työ- tai opiskelukyky on heikentynyt ja joilla on tarve erityisille tukitoimille,

tukee etuus- ja palvelujärjestelmien kehittämistä. Tämän tutkimuksen tietoa nuoren kuntoutusrahan saajien etuuksien ja palveluiden käytöstä voidaan hyödyntää muun muassa sote-uudistuksessa ja sosiaaliturvan uudistamisessa.

Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksen aineistona on rekisteriaineisto kaikista Oulussa vuoden 2018 ajan asuneista 16–21-vuotiaista (N = 14 063). Nuorten osaineisto on poimittu laajemmasta tutkimusaineistosta, johon on liitetty tietoja etuuksien ja palvelujen käytöstä useista eri rekistereistä (Blomgren & Jäppinen 2020). Tämän tutkimuksen kohteena olivat nuoren kuntoutusrahaa vuoden 2018 aikana saaneet (N = 311). Vertailuryhmänä tutkimuksessa olivat kaikki muut saman ikäiset (N = 13 752). Tieto nuoren kuntoutusrahaa saaneista saatiin Kelan rekistereistä. Nuorten etuuksien ja palvelujen käyttöä tarkasteltiin vuoden 2018 aikana. Kaikki etuus- ja palvelumuuttajat diktomisoitiin (saanut etuutta tai palvelua: ei/kyllä).

Oulun kaupungin järjestämien julkisten terveys- ja sosiaalipalvelujen osalta hyödynnettiin tietoja perusterveydenhuollon avosairaanhoidokäynneistä, päivystyskäynneistä, suun terveydenhuollosta, mielenterveyspalveluista, päihdepalveluista ja kuntoutuksesta (fysioterapia, puheterapia, toimintaterapia), sosiaalihuollon palveluista (kuljetuspalvelut, kuntouttava työtoiminta, sosiaalityö ja -ohjaus) sekä vammaisten ja kehitysvammaisten palveluista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen hoitoilmoitusrekisteritiedoista (terveys-Hilmo ja Avohilmo) käytettiin tietoja erikoissairaanhoidon avokäynneistä ja laitoshoidojaksoista. Hilmon tietoja laitoshoidojaksoista täydennettiin Oulun kaupungin rekisteritiedoilla. Kelan rekistereistä poimittiin tiedot sairaanhoidokorvauksista (yksityislääkärin palkkiot, yksityinen hammashoito, yksityinen tutkimus ja hoito sekä fysioterapia, lääkekorvaukset, matkakorvaukset), tietoja kuntoutusetuuksien (ammattillinen kuntoutus, vaativa lääkinnällinen kuntoutus, kuntoutuspsykoterapia), sairauspäivärahan, vammaistuen, Kelan

työkyvyttömyyseläkkeen (toistaiseksi myönnetty työkyvyttömyyseläke ja kuntoutustuki) sekä perustoimeentulotuen saamisesta (ks. tarkemmin Blomgren & Jäppinen 2020).

Taulukossa 1 esitetään nuoren kuntoutusrahaa vuonna 2018 saaneiden ja vastaavan ikäisen muun Oulussa asuneen väestön jakaumat sukupuolen, iän ja nuoren kuntoutusrahan perusteena olevan sairauspäryhmän mukaan. Ikä tarkoittaa ikää vuoden 2018 lopussa. Sairauspääryhmä mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt F00–F99 on jaettu alaryhmiin. Nuoren kuntoutusrahan saajissa oli enemmän miehiä (53 %) kuin naisia. Kuntoutusrahan saaminen oli yleisintä 17–19-vuotiailla. Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden pääryhmässä yleisimmät diagnoosit nuoren kuntoutusrahan perusteena liittyivät psyykkisen kehityksen häiriöihin (33 %) ja älylliseen kehitysvammaisuuteen (21 %).

Taulukko 1. Tutkimusväestön jakaumat sukupuolen, iän ja diagnoosin mukaan 16–21-vuotiailla nuoren kuntoutusrahan saajilla ja muilla saman ikäisillä vuonna 2018, %.

	Nuoren kuntoutusrahaa saaneet	Muut saman ikäiset nuoret
Sukupuoli		
Mies	53	51
Nainen	47	49
Ikä		
16	12	16
17	23	15
18	22	16
19	23	17
20	14	16
21	6	20
Nuoren kuntoutusrahan diagnoosi (ICD-10)		
Mielialahäiriöt (F3)	10	
Neuroottiset, stressiin liittyvät ja somatoformiset häiriöt (F4)	13	
Älyllinen kehitysvammaisuus (F7)	21	
Psyykkisen kehityksen häiriöt (F8)	33	
Tavallisesti lapsuus- tai nuoruusiässä alkavat käytös- tai tunnehäiriöt (F9)	11	
Muu mielenterveyden tai käyttäytymisen häiriö	3	
Hermoston sairaudet (G)	5	
Silmän tai korvan sairaudet (H)	2	
Synnyynnäiset epämuodostumat, epämuotoisuudet ja kromosomipoikkeavuudet (Q)	2	
Muu diagnoosi	2	
Yhteensä, %	100	100
N	311	13 752

Eettinen pohdinta

Tutkimuksessa hyödynnettiin vain rekisteritietoja, joten eettistä ennakoarviointia ei tarvittu. Aineistoihin on käyttöluvut asianomaisilta rekisterinpitäjiltä. Aineistoja käsiteltiin hyvää tutkimustapaa noudattaen ja tutkittavien tietosuojasta huolehtien. Tulokset raportoitiin ryhmätasolla siten, ettei yksittäisiä henkilöitä voida tunnistaa tuloksista.

Tulokset

Kuviossa 1 on esitetty palveluita käyttäneiden ja eri etuuksia saaneiden ikävakioidut osuudet (%) ja niiden 95 prosentin luottamusvälit 16–21-vuotiailla nuoren kuntoutusrahan saajilla ja muilla saman ikäisillä vuonna 2018. Nuoren kuntoutusrahaa saaneiden etuuksien ja sosiaali- ja terveystalvelujen käyttö erosi selvästi muiden saman ikäisten etuuksien ja palvelujen käytöstä. Nuoren kuntoutusrahaa saaneilla sekä avosairaanhoidon että erikoissairaanhoidon palvelujen käyttö oli selvästi yleisempää kuin muilla saman ikäisillä nuorilla. Selvä ero saman ikäisiin nuoriin verrattuna oli myös mielenterveyspalvelujen käytön yleisyydessä: nuoren kuntoutusrahan saajista mielenterveyspalveluja oli käyttänyt 40 prosenttia ja saman ikäisistä nuorista kymmenen prosenttia. Päihdepalvelujen käyttö oli sekä nuoren kuntoutusrahaa saaneilla että muilla saman ikäisillä nuorilla harvinaista. Laitoshoitajaksoja nuoren kuntoutusrahan saajista oli ollut hieman alle viidesosalla ja muista saman ikäisistä muutamalla prosentilla.

Yksityisen sektorin terveydenhuollon palvelujen käyttö oli nuoren kuntoutusrahan saajilla harvinaisempaa kuin muilla saman ikäisillä – esimerkiksi nuoren kuntoutusrahaa saaneilla ei ollut lainkaan korvattuja yksityisen hammashoidon käyntejä. Muillakin saman ikäisillä nuorilla yksityisen hammashoidon käyttö tosin oli harvinaista.

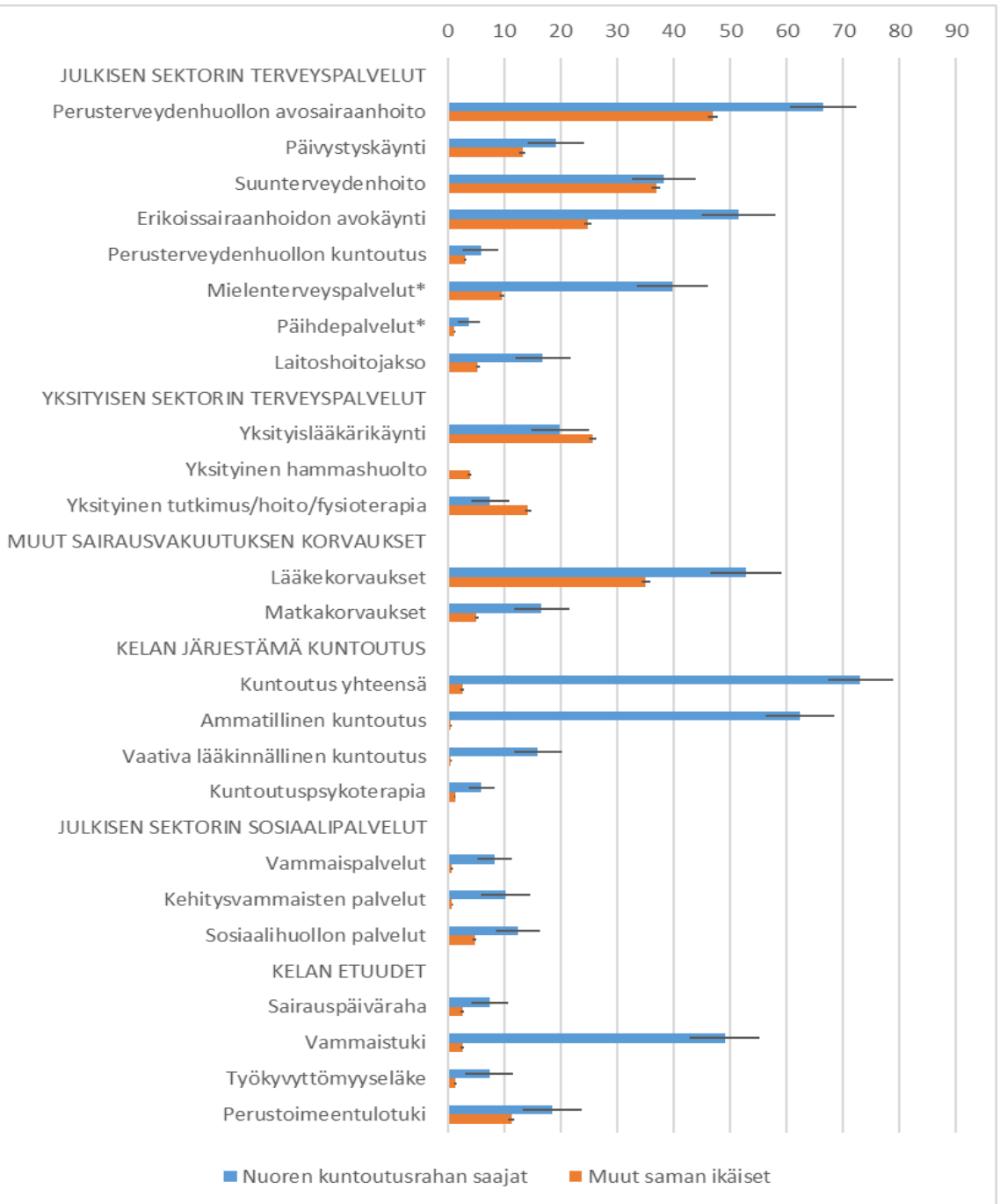
Kelan lääkekorvauksia avosektorin reseptilääkeostoista oli 53 prosentilla nuoren kuntoutusrahan saajista ja 35 prosentilla muista saman ikäisistä. Kelan matkakorvauksia nuoren kuntoutusrahan saajat olivat saaneet useammin kuin muut saman ikäiset nuoret.

Jos nuoren kuntoutusrahaa on myönnetty opiskeluun, Kela selvittää samalla, onko nuorella oikeus korvaukseen opiskelun kannalta tarpeellisista koulutarvikekustannuksista ja koulutukseen liittyvistä matkakustannuksista, jolloin voidaan antaa myös Kelan ammatillisen kuntoutuksen päätös koulutuksesta. Nuoren kuntoutusrahaa saadaan useimmiten opiskeluun, ja nuoren kuntoutusrahaa saaneista 62 prosenttia sai myös Kelan ammatillista kuntoutusta. Kelan vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen ja kuntoutuspsykoterapian saaminen oli myös yleisempää nuoren kuntoutusrahan saajilla kuin muilla saman ikäisillä. Nuoren kuntoutusrahan saajista vaativaa lääkinnällistä kuntoutusta oli saanut 16 prosenttia ja kuntoutuspsykoterapiaa kuusi prosenttia. Muista saman ikäisistä Kelan ammatillista kuntoutusta oli saanut yksi prosentti nuorista, samoin vaativaa lääkinnällistä kuntoutusta tai kuntoutuspsykoterapiaa. (Kuvio 1.)

Vammaispalveluita käyttäneitä oli nuoren kuntoutusrahan saajissa kahdeksan prosenttia ja kehitysvammaispalveluita käyttäneitä kymmenen prosenttia. Muista saman ikäisistä vain erittäin harva oli käyttänyt vammais- tai kehitysvammais- tai palveluita. Sosiaalihuollon palveluita oli käyttänyt nuoren kuntoutusrahan saajista hieman yli kymmenen prosenttia ja muista saman ikäisistä noin puolet vähemmän.

Kelan vammaistukea oli saanut 49 prosenttia nuoren kuntoutusrahan saajista ja kolme prosenttia muista saman ikäisistä nuorista. Työkyvyttömyyseläkettä (toistaiseksi myönnettyä tai kuntoutustukea eli määräaikaista työkyvyttömyyseläkettä) oli saanut seitsemän prosenttia nuoren kuntoutusrahaa saaneista ja yksi prosentti muista saman ikäisistä nuorista. Kelan maksaman perustoimeentulotuen saaminen oli nuoren kuntoutusrahaa saaneilla yleisempää kuin muilla saman ikäisillä: 19 prosenttia nuoren kuntoutusrahan saajista ja 11 prosenttia muista saman ikäisistä sai perustoimeentulotukea. (Kuvio 1.)

Tarkastelut nuorten etuuksien ja palvelujen käytöstä vuoden 2018 aikana osoittivat, että palveluita tai etuuksia käyttämättömiä nuoria oli vain vähän: vähintään yhtä

*Sisältää myös sosiaalipalvelut.

Kuvio 1. Palveluiden käytön ja etuuksien saajien ikävakioitu osuus (% 95 % LV) 16–21-vuotiailla nuoren kuntoutusrahan saajilla ja muilla saman ikäisillä vuonna 2018.

kuviossa 1 mainittua palvelua tai etuutta oli saanut muista saman ikäisistä nuorista 82 prosenttia ja nuoren kuntoutusrahaa saaneista 99 prosenttia, mukaan lukien Kelan ammatillinen kuntoutus, jota nuoren kuntoutusrahaa saaneelle on voitu myöntää opiskeluun liittyviin koulutarvike- ja matkakustannuksiin.

Pohdinta

Nuoruus on merkittävä siirtymävaihe elämässä lapsuudesta aikuisuuteen, opintoihin ja työelämään. Valtaosa nuorista jatkaa peruskoulun päättymisen jälkeen toisen asteen opintoihin ja pääsee etenemään opiskelu- ja työelämäpoluilla. Osa nuorista jää kuitenkin jo varhain syrjään jatko-opinnoista ja työelämästä ja opinnot keskeytyvät, ja osalla nuorista on terveyteen, toimintakykyyn sekä opiskelu- ja työkykyyn liittyviä haasteita. Nuorella voi olla synnynnäinen vamma, psyykkisen kehityksen häiriö, lapsuus- tai nuoruusiässä alkanut käytös- tai tunnehäiriö (esim. ADHD), muu mielenterveyden häiriö, kuten nuoruusiässä ilmaantunut masennus, tai jokin fyysinen sairaus, esimerkiksi hermoston sairauksiin kuuluva epilepsia tai tuki- ja liikuntaelinten sairauksiin kuuluva lastenreuma. Sosiaaliturvajärjestelmään sisältyy monia palveluja ja etuuksia, kuten kuntoutusetuuksia, joilla voidaan tukea sairastuneen tai vammautuneen lapsen tai nuoren arjessa selviytymistä, toimintakykyä ja erilaisten taitojen kehittymistä sekä aikuisikää lähestyttäessä nuoren opiskelua ja työllistymisedellytyksiä.

Alle 20-vuotiailla nuoren kuntoutusraha on ensisijainen etuus työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden. Vuonna 1999 voimaan tulleen nuoren kuntoutusrahaa koskevan lain tavoitteena oli parantaa osatyökykyisten nuorten mahdollisuutta opiskeluun ja työllistymiseen työkyvyttömyyseläkkeen sijaan. Tarkoituksena oli varmistaa nuoren ammatillisen kuntoutumisen käynnistyminen ja toteutuminen.

Tavoitteet ammatillisen kuntoutuksen käynnistymisen varmistamisesta ja opiskelu- ja työllistymisvalmiuksien parantamisesta ovat olleet myös myöhemmin voimaan

tulleiden Kelan ammatillista kuntoutusta koskeneiden lakimuutosten taustalla. Vuoden 2014 lakimuutoksessa työkyvyttömyyden uhan kriteeri poistui ja myöntöedellytyksiin lisättiin opiskelukyvyyn heikkeneminen sekä kokonaistilanteen huomioon ottaminen. Lakimuutos on vaikuttanut myös nuoren kuntoutusrahan saajamääriin. Yhä useammalla osatyökykyisellä nuorella on ollut mahdollisuus saada nuoren kuntoutusrahaa ja tukea opiskeluun tai muuhun työelämään tähtäävään kuntoutukseen.

Vuoden 2019 alusta voimaan tullut lakimuutos nuoren ammatillisesta kuntoutuksesta on helpottanut nuorten pääsyä ammatilliseen kuntoutukseen. Nuoren ammatillisen kuntoutuksen tarkoituksena on tukea ja edistää nuoren toimintakykyä, elämännhallintaa sekä opiskelu- ja työllistymisvalmiuksia. Lakimuutoksen myötä 16–29-vuotias nuori, jonka toimintakyky on olennaisesti heikentynyt ja jolla on kuntoutuksen tarve, on voinut saada tiettyjä Kelan ammatillisen kuntoutuksen palveluja ja toimeentuloa turvaavaa kuntoutusrahaa ilman sairaus- tai vammadiagnoosia. (HE 133/2018, KKRL 566/2005 7a §, Kela 2021b.)

Aikaisemmissa selvityksissä ja tutkimuksissa on seurattu nuoren kuntoutusrahan saajamäärien kehitystä ja tutkittu, mitä nuorille tapahtuu nuoren kuntoutusrahan päättymisen jälkeen (Koskenvuo ym. 2011, Kokkonen & Koskenvuo 2015, Partio 2019, Haavisto ym. 2021). Verrattaessa aiempien tarkastelujen ja tutkimusten tuloksia tuorempiin käy ilmi, että yhä useampi nuori on saanut nuoren kuntoutusrahaa mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden perusteella, esimerkiksi masennustilojen, psyykkisen kehityksen häiriöiden (esim. oppimiskyvyn häiriöiden ja autismikirjon) sekä tavallisesti lapsuus- tai nuoruusiässä alkavien käytös- ja tunnehäiriöiden (esim. ADHD:n) perusteella. Nuoren kuntoutusrahaa saadaan edelleen usein myös mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöihin kuuluvan älyllisen kehitysvammaisuuden perusteella, synnynnäisten epämuodostumien ja kromosomipoikkeavuuksien sekä hermoston sairauksien perusteella.

Tuoreen rekisteriseurannan (Haavisto ym. 2021) tulokset osoittivat, että nuoren kun-

toutusrahan tavoitteet näyttävät nykyään toteutuvan paremmin kuin aikaisemmin. Yhä useampi nuori jatkaa opiskelua tai pyrkii työmarkkinoille ja harvempi siirtyy työkyvyttömyyseläkkeelle nuoren kuntoutusrahan päätyttyä. Seuranta ei sisältänyt tietoja ansiotuloista ja työllistymisestä, joka osatyökykyisillä nuorilla on muihin nuoriin verrattuna selvästi haasteellisempaa. Nuoren kuntoutusrahasa vähimmäistavoite on, että nuori ammatillisen kuntoutumisen avulla saa mahdollisuuden hankkia joitakin toimeentulon kannalta merkityksellisiä lisäansioita mahdollisen työkyvyttömyyseläkkeen lisäksi. Lisäansioita koskeva tavoite on matalampi kuin ammatillisessa kuntoutuksessa, eikä tarkoituksenmukaisuutta arvioida samalla tavalla.

Nuoret, joilla on opiskelu-, toiminta- tai työkykyyn liittyviä haasteita, eivät usein ole ennättäneet kerryttää ansioturvaa ja ovat siksi yleensä Kelan vähimmäisetuuksien piirissä. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen nuorena tarkoittaa vähimmäiseläketurvan saamista ehkä vuosikymmeniä ennen vanhuuseläkeiän täyttymistä. Määräaikaiselta työkyvyttömyyseläkkeeltä eli kuntoutustuelta siirrytään enää harvoin työelämään (Koskenvuo ym. 2021).

Tämän tutkimuksen tulokset osoittivat, että nuoren kuntoutusrahaa saaneilla muiden sosiaaliturvaan kuuluvien etuuskien ja palvelujen käyttö on merkittävästi yleisempää muuhun saman ikäiseen väestöön verrattuna. Nuoren kuntoutusrahaa saaneilla sekä avosairaanhoidon että erikoissairaanhoidon palvelujen käyttö oli selvästi yleisempää kuin muilla saman ikäisillä. Nuoren kuntoutusrahan saajista noin puolet oli saanut myös Kelan myöntämää vammaistukea, jonka tavoitteena on helpottaa 16 vuotta täyttäneen vammaisen tai pitkäaikaisesti sairaan henkilön jokapäiväistä elämää, työtä tai opiskelua (Kela 2021c). Ero saman ikäiseen väestöön terveydenhuollon palvelujen, vammaistuen sekä vammais- ja kehitysvammais- palvelujen saamisen yleisyydessä on ymmärrettävä tulos, kun otetaan huomioon nuoren kuntoutusrahan myöntämisen edellytykset.

Kelan ammatillisen kuntoutuksen saamisen yleisyys nuoren kuntoutusrahaa saa-

neilla selittyy sillä, että jos kuntoutusrahaa on myönnetty opiskeluun, Kela selvittää samalla, onko nuorella oikeus korvaukseen opiskelun kannalta tarpeellisista koulutarvikekustannuksista ja koulutukseen liittyvistä matkakustannuksista, jolloin voidaan antaa myös Kelan ammatillisen kuntoutuksen päätös koulutuksesta. Oppivelvollisuuden laajeneminen (oppivelvollisuusiän nosto ja toisen asteen opintojen maksuttomuus laajennetun oppivelvollisuuden piiriin kuuluville nuorille) vaikuttaa jatkossa koulutuksen kustannusten korvaamiseen.

Nuoren kuntoutusrahaa saaneet saivat saman ikäisiin verrattuna myös useammin Kelan järjestämää vaativaa lääkinnällistä kuntoutusta ja kuntoutuspsykoterapiaa. Kuntoutuspsykoterapian saaminen oli kuitenkin suhteellisen harvinaista sekä nuoren kuntoutusrahaa saaneilla, joilla etuuden perusteena ovat useimmiten mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt, että muilla saman ikäisillä nuorilla. Kuntoutuspsykoterapian saamisen harvinaisuus saattaa osaltaan kuvata psykoterapiaan pääsemisen haasteita, vaikka psykoterapian on arvioitu olevan vaikuttava hoito- ja kuntoutusmuoto erityisesti masennus- ja ahdistuneisuushäiriöissä (Tuulio-Henriksson 2017, Wahlbeck 2019, Käypä hoito 2021a ja 2021b). Terveydenhuollon psykoterapian saatavuuden haasteet ja rajoitteet on tunnistettu jo pitkään, ja Kelan kuntoutuspsykoterapialla on niin sanotusti paikattu kuntien puutteellista hoidollista psykoterapiatarjontaa (Tuulio-Henriksson 2016). On kuitenkin mahdollista, että nuoret ovat päässeet muuhun psykoterapiaan kuin Kelan kuntoutuspsykoterapiaan, koska aineistossa ei ollut tietoja kaupungin ostopalveluna hankituista psykoterapioista.

Kunnallisten mielenterveyspalveluiden käyttö oli nuoren kuntoutusrahan saajilla merkittävästi yleisempää kuin muilla saman ikäisillä, joista kuitenkin kymmenen prosenttia oli käyttänyt mielenterveyspalveluja. Tätä tulosta voidaan tulkita niin, että nuoret ovat suhteellisen usein päässeet mielenterveyspalvelujen piiriin – tosin palvelujen koettuun riittävyteen tai laatuun ei tämän tutkimuksen rekisteriaineisto anna mahdollisuuksia vastata. Päihdepalvelujen käyttö

oli harvinaista sekä nuoren kuntoutusrahaa saaneilla että muilla saman ikäisillä nuorilla. Tulosten tulkinnaassa tulee ottaa huomioon se, että jos nuoren kuntoutusrahan hakijalla on hoitamaton ja akuutti päihdesairaus, opiskeluun tai työelämään tähtäävään kuntoutukseen sitoutumisen valmiudet ovat heikot, eivätkä nuoren kuntoutusrahan tavoitteet ja ammatillisen kuntoutumisen varmistamisen ja työllistymisen edistämisen kriteerit täyty.

Perustoimeentulotuen saaminen oli nuoren kuntoutusrahan saajilla yleisempää kuin muilla saman ikäisillä. Toimeentulotuki on viimesijainen taloudellinen tuki, jonka varaan jääminen pitkäaikaisesti on merkittävä haaste ja ongelma yhteiskunnassa. Perustoimeentulotuen käyttö painottuu nuoriin ikäluokkiin, tosin nuoret keskimäärin saavat yleensä tukea vain lyhyen aikaa (Kela 2021d). Nuorilla, joilla on opiskelu-, toiminta- tai työkykyyn liittyviä haasteita, riski päätyä pitkäaikaisemmin toimeentulotuen saajaksi tai työkyvyttömyyseläkkeelle on kohonnut.

Nuoren kuntoutusrahan ja ammatillista kuntoutusta koskeneiden myöhempien lakimuutosten tavoitteena on ollut varmistaa ammatillisen kuntoutuksen ja tukitoimien käynnistyminen sekä edistää nuorten työllistymistä. Jatkotutkimusta tarvitaan erityisesti siitä, mitkä palvelut ja toimintamallit auttaisivat nuoria etenemään opiskelu- ja työllistymispoluilla nuoren kuntoutusrahan päättymisen jälkeen.

Tulosten merkitys: Kattavaan ja monipuoliseen rekisteriaineistoon perustuva tutkimus tuotti uutta tietoa nuoren kuntoutusrahan saajien muiden sosiaaliturvaan kuuluvien etuuksien ja palvelujen käytöstä. Yhteiskunnassa on laajasti tiedostettu monialaisesti palveluja tarvitsevien tunnistamisen tärkeys eri sektoreilla. Aiempaa monipuolisempi näkemys etuus- ja palvelukokonaisuuksista nuorilla, joiden työ- tai opiskelukyky on heikentynyt ja joilla on tarve erityisille tukitoimille, tukee etuus- ja palvelujärjestelmien kehittämistyötä. Tämän tutkimuksen tuloksia

nuoren kuntoutusrahan saajien etuuksien ja palveluiden käytöstä verrattuna muihin saman ikäisiin voidaan hyödyntää muun muassa sote-uudistuksessa ja sosiaaliturvan uudistamistyössä.

Tiivistelmä

Nuoren kuntoutusrahaa maksetaan 16–19-vuotiaille, joiden työ- tai opiskelukyky tai ammatin valitsemisen mahdollisuudet ovat olennaisesti heikentyneet ja joilla on tarve tehostetulle kuntoutukselle eli erityisille tukitoimille. Nuoren kuntoutusrahaa maksetaan opiskelun tai muun työelämään tähtäävän kuntoutuksen ajalta. Tutkimuksen tavoitteena oli kuvata nuoren kuntoutusrahaa saaneiden sosiaaliturvaetuuksien ja sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttöä monipuolisella rekisteriaineistolla ja tarkastella sitä, miten nuoren kuntoutusrahaa saaneiden etuuksien ja palvelujen käyttö eroaa muista saman ikäisistä nuorista. Tutkimuksessa hyödynnetään rekisteriaineistoa Oulussa vuoden 2018 ajan asuneista. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että nuoren kuntoutusrahaa saaneilla muiden sosiaaliturvaan kuuluvien etuuksien ja palvelujen käyttö on merkittävästi yleisempää verrattuna saman ikäisiin nuoriin. Nuoren kuntoutusrahaa saaneet ovat muita saman ikäisiä useammin muun muassa vammaistuen ja lääkekorvausten saajia ja ovat käyttäneet useammin julkisen sektorin terveyspalveluja. Terveyspalveluihin verrattuna julkisen sektorin sosiaalipalvelujen käyttö on ylipäänsä nuorilla vähäisempää, mutta nuoren kuntoutusrahaa saaneilla kuitenkin muihin saman ikäisiin nuoriin verrattuna yleisempää. Tutkimuksen tuottamaa kokonaisvaltaisempaa tietoa osatyökyisten ja tehostetumman kuntoutuksen tarpeessa olevien nuorten etuuksien ja palvelujen käytöstä voidaan hyödyntää muun muassa sosiaaliturvan uudistamistyössä, jossa yhtenä keskeisenä tavoitteena on etuuksien ja palvelujen toimiva yhteensovittaminen.

Avainsanat: nuoren kuntoutusraha, ammatillinen kuntoutus, sosiaaliturvaetudet ja -palvelut

Karoliina Koskenvuo, FT, dosentti, tutkimuspäällikkö, Kelan tutkimus

Hanna Rinne, VTM, tutkija, Kelan tutkimus

Jenni Blomgren, VTT, dosentti, tutkimuspäällikkö, Kelan tutkimus

Lähteet

- Blomgren J, Jäppinen S (2020) Sosiaali- ja terveyspalveluiden ja etuuksien käyttö Oulussa 2013–2018. Tutkimushankkeen aineiston yleiskuvaus. Kelan työpapereita 154, Helsinki. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020062345435>
- Haavisto A, Koskenvuo K, Laihanen J, Hevosmaa M, Leväniemi J, Myllylä L (2021) Nuoren kuntoutusrahalta siirrytään aiempaa harvemmin työkyvyttömyyseläkkeelle. Kelan tutkimusblogi 30.8.2021. Saatavissa: <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/6129>
- Haula T, Peltola M (2020) Monialainen tai kallis palvelujen käyttö Suomessa. Teoksessa J Koivisto J, Juha Koivisto, H Tiirinki (toim.) Monialaisen palvelutarpeen tunnistaminen sosiaali-, terveys- ja työvoimapalveluissa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:38. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-908-0>
- HE 87/1998. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi vammaisten henkilöiden työllistymisen ja koulutuksen edistämiseksi. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1998/19980087>
- HE 128/2013. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain sekä Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain 6 ja 7 §:n muuttamisesta. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2013/20130128>
- HE 133/2018. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain muuttamisesta. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2018/20180133>
- Kela (2021a) Nuoren kuntoutusraha. Saatavissa: <https://www.kela.fi/nuoren-kuntoutusraha>
- Kela (2021b) Nuoren ammatillinen kuntoutus. Saatavissa: <https://www.kela.fi/nuoren-ammattillinen-kuntoutus-tietopaketti>
- Kela (2021c) 16 vuotta täyttäneen vammaistuki. Saatavissa: <https://www.kela.fi/vammaistuki-aikuiselle>
- Kela (2021d) Toimeentulotuen tietopaketti. Saatavissa: <https://www.kela.fi/toimeentulotuen-tietopaketti>
- Kelasto (2021) Kelan tilastotietokanta.
- KKRL 566/2005. Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista. Saatavissa: <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050566>
- Kokkonen V, Koskenvuo K (2015) Nuoren kuntoutusrahaa saa yhä useampi. Sosiaalivakuutus 1, 29. Saatavissa: <https://sosiaalivakuutus.fi/nuoren-kuntoutusrahaa-saa-yha-useampi/>
- Koskenvuo K, Hytti H, Autti-Rämö I (2011) Seuran- tatumus nuorten kuntoutusrahasta ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisestä. Kuntoutus 3, 22–30.
- Koskenvuo K, Laaksonen M, Blomgren J, Pöösö R, Seppänen-Järvelä R, Näsi E (2021) Selvitys kuntoutustukea saaneista. Aiempi tutkimus ja rekisteriseuranta vuonna 2015 kuntoutustuen aloittaneista. Kelan työpapereita 163, Helsinki. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021061036324>
- KRL 611/1991. Kuntoutusrahalaki (kumottu). Saatavissa: <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1991/19910611#L2P5a>
- Käypä hoito (2021a) Depressio. Käypä hoito -suositus. Julkaistu 11.03.2021. Saatavissa: <https://www.kaypahoito.fi/hoi50023>
- Käypä hoito (2021b) Käypä hoito -suositus. Ahdistuneisuushäiriöt. Julkaistu 07.01.2019. Saatavissa: <https://www.kaypahoito.fi/hoi50119>
- Leskelä RL, Komssi V, Sandström S, Pikkujämsä S, Haverinen A Olli SL, Ylitalo-Katajisto K (2013) Paljon sosiaali- ja terveyspalveluja käyttävät asiakkaat Oulussa. Suomen Lääkärilehti 68, 48/2013, 3163–3169.
- Partio T (2019) Nuoren kuntoutusrahan saajien määrä kaksinkertaistunut 2010-luvulla. Kelan tilastokatsaus. Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/299520/Nuoren_kuntoutusrahan_saajien_maara_on_kaksinkertaistunut_2010_luvulla.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- STM (2021) Sosiaaliturvakomitean keskustelussa palvelujen ja etuuksien yhteensovittaminen. Tiedote 26.3.2021. Saatavissa: <https://stm.fi/-/sosiaaliturvakomitean-keskustelussa-palvelujen-ja-etuuksien-yhteensovittaminen>
- THL (2021) Sote-palvelujen integraatio. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/palvelujen-tuottaminen/sote-palveluiden-integraatio>
- Tuulio-Henriksson A (2016) Psykoterapian järjestämistä halutaan uudistaa. Kelan tutkimusblogi 7.11.2016. Saatavissa: <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/3470>
- Tuulio-Henriksson A (2017) Yhä useampi saa kuntoutuspsykoterapiaa ahdistuneisuushäiriön vuoksi. Kelan tutkimusblogi 20.4.2017. Saatavissa: <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/3842>
- Wahlbeck K (2019) Kansalaiset haluavat ja ansaitsevat psykoterapiaa. Lääkärilehti 74, 40/2019, 2199.